

LIKOF

(Odlomek iz romana)

ANTON INGOLIČ

Boris Dobnik, ki si je še spomladi kupil velik vinograd na Vinskem vrhu, je tega dne že sredi popoldneva zaklenil svojo novo zidanico, dal zadnja navodila postaranemu viničarju in se odpravil proti domu. Počasi je stopal po sepu, ozirajoč se po obranem vinogradu in preko njega na sosednje griče, prav tako zasajene z vinsko trto. S posebnim ugodjem je užival lepoto jesenskih barv; vinogradi so bili zvečine rumene barve najrazličnejših odtenkov, le oni, ki so jih šele nedavno škropili, so bili bolj ali manj modrikasto nadahnjeni; zaradi zamazanorjavih ložin in medlozelenih pašnikov pa so predvsem bukovi gozdovi s svojimi rdečimi barvami privabljali poglede mladega sodnika. Ob pogledu na svoj vinograd se je spominjal težkih skrbi, ki mu jih je kot neizkušenemu vinogradniku-zadčetniku zadajal izza spomladi, podoživljal pa je tudi vse srečne ure, ki jih je doživel z njim.

Na vrhu, pod klopotcem, ki je leno obračal svoje dolge vetrnice in zamolklo udarjal s težkimi kladivci na desko, kakor da se zaveda, da je svoj posel že opravil, je Dobnik še enkrat pregledal svoje posestvo, potem pa krenil navzdol v klanec. Že čez nekaj korakov je ob pogledu na zanemarjeno kočo svoje sosede prešel tudi z mislimi k sosedu. Tudi te misli so ga navdajale s posebnim zadovoljstvom. Petje trgačev iz sosedinega majhnega vinograda jih je spremljalo kot prijeten pripev. Bolj kakor kdaj prej se je zavedal, da je rešil propasti kočo in vinograd, predvsem pa sosedo in njene otroke.

Že takoj prve dni po prihodu na Vinski vrh mu je bila padla v oči skrajno zanemarjena koča in zemlja spodnje sosede, Jusove, ki je prihajala tudi k njemu na delo. Na njegovo vprašanje o njej, je viničar malomarno zamahnil z roko in povedal z omalovaževanjem: »Gospod, slabo je pri Jusovih. Sosed je že pred petimi leti odšel v Nemčijo, od koder ni ne njega ne denarja, še pisma ne. Že prej so bili zadolženi — Jus je moral ob prevzemu izplačati tri sestre in dva brata —, odkar je ostala Micka sama, pa gre z njimi še huje navzdol. Viničarska je, pa ne zna gospodariti. Naj si sami pogledajo kočo in vinograd!« Za prve tedne je bilo Dobniku dovolj, toda ko je spoznal, da je Jusova ena njegovih najpridnejših delavk, da pa je njena zemlja najslabše obdelana daleč naokoli in ji koča bolj in bolj razpada, se je začel resneje zanimati zanjo. Zvedel je, da rada pije in pušča k sebi fante in tudi oženjene moške, da vlada v koči strahovita revščina in da strada s svojimi štirimi otroki, od katerih zadnji ni zakonski, čeprav so se svojčas starši njenega moža kolikor toliko dobro prebijali na skopi krpi zemlje. Ni mogel gledati lačnih otrok konec svojega vinograda,

ni mogel trpeti zanemarjene zemlje ob svoji in predvsem je hotel dvigniti mlado in postavno žensko, ki ji trdo delo in pomanjkanje pa tudi pet in trideset let življenja ni vzelo prav nič ženske mikavnosti in neke posebne lepote. Spočetka ji je ob vsaki priliki samo prigovarjal, naj pravočasno opravi vsa dela, pozneje, ko je sprevidel, da nima nikakih sredstev in tudi ne orodja in živine, z dninami pa ne more niti sebe in otrok pošteno preživiti, pa je naročil viničarju, da ji je zoral ložine, poškropil vinograd in opravil tudi druga dela; pred meseci ji je kupil celo prašička. »Ko boste jeseni prodali vino, mi boste povrnili, kar sem dal zanj, o drugem se ne bova menila. Samo da si boste opomogli; dolg morate odplačevati, sicer vam še pred novim letom prodado posestvo!« Jusova se mu je dolgo zahvaljevala, hotela mu je po svoji nekdanji viničarski navadi poljubiti roko, vendar je bil on srečnejši od nje. Prepričan je bil, da jo je rešil.

S posebnim zadovoljstvom se je tega popoldne ustavil nad njenim vinogradom. Ni videl slabih, že izrojenih trt, marveč le vesele trgače, večinoma viničarje in kočarje z bližnjih gričev, in predvsem Jusovo, ki je nasmejanih lic hodila med njimi.

Ko ga je zagledala, je prišla na sep.

»Dober dan, gospod sodnik! Že domov?«

»Že. Opravil sem.« Ozrl se je po trgačih. »Dosti ste jih dobili.« Že je hotel reči, da kar preveč za tako majhen vinograd, vendar je rajši nadaljeval tam, kjer ga je premotila. »Micka, kakor sem vam rekel, kar k meni pripeljite grozdje in ga stisnite na moji preši, Jakobu sem že vse naročil. Mošt spravite v polovnjak, ki je že pripravljen. Kar bo več, si odnesite domov! Še danes bom govoril s trgovcem v mestu, da vam ga bo plačal kakor meni. Najmanj tri in pol boste dobili zanj. To bo zneslo čez tisoč dinarjev. Lahko si boste popravili streho, plačali zapadli obrok dolga in še kupili otrokom obutev za zimo. Ali ne?«

»Gospod so dobri. Lepo skrbijo za nas. Tudi prašiča vam bom plačala!« Jusova se je s ponižnim pogledom ozrla po mlademu možu, ki pa z njo ni nikoli govoril o drugem kakor o gospodarstvu. »Težko jim bom poplačala skrb, ki jo imajo z menoj.«

Dobnik je zamahnil z roko. »Napravite, kakor sva se zmenila, pa bo vse dobro! Takoj jutri prinesite steklenico mošta, da ga poneseva na poskušnjo. Če bo imelo toliko kakor moje, boste mogoče dobili tri pet in sedemdeset.«

Ko se je sodnik spustil še niže v klanec, se je Jusova vrnila k svojim ljudem.

»Ali si ga vprašala, koliko piti nam smeš dati?« ji je takoj zaklical eden izmed fantov.

»Nima moža, zato pa mora imeti varuha,« je dodal s prikritim nasmehom Pulko, njen spodnji sosed.

Mnogi so se bučno zasmejali, kar je spravilo Jusovo za hip v zadrego,

vendar se je takoj zbrala. »Kakšen varuh le! Dober človek je, to je vse, kar morem reči o njem, dober človek in dober sosed. Da bi le bili vsi sosede takšni!« Ošinila je Pulka, ki se je medtem že potuhnil za polni trs.

»Že, že,« je nezaupno menil starejši viničar, »briga se res, briga, a gospodi nikoli ne moreš zaupati. Bog ve, kaj ima za bregom.« Samo Pulku pa je rekel: »Mogoče noče, da bi prehitro prišla na nič, ker bi rad sam kupil, ko bo bolj pri denarju. Še noben gospod,« je nadaljeval spet za vse, »že nekaj sem jih služil, mi ni dal skorje kruha zastonj.«

Čeprav se je nekdo potegnil za Dobnika, češ da takšnega gospoda Haloze še niso imele, je večina vendar mislila kakor viničar: gospodu ne moreš zaupati, nič ne veš, kdaj te bo ugriznil, zato je najbolje, da nimaš z njim nobenega opravka, posebno če imaš — kakor Jusova — svoj košček zemlje in lahko na njem po svoji volji životariš.

Jusovi je bilo tako govorjenje nadležno, bila je prepričana, da so vse zle besede o sodniku krivične, čeprav sama ni mogla razumeti, s čim si je pridobila njegovo naklonjenost, in čeprav ji je postajala njegova dobrota kakor breme, ki jo je težilo bolj in bolj. Kolikokrat se je že bila odločila, da se mu bo postavila po robu in ukrenila po svojem preudarku, da bo zavrnila njegovo pomoč, vendar se doslej še ni mogla upreti njegovim ljubeznivim nasvetom in nenavadni dobroti, saj je morala videti, da ji hoče samo dobro. Prav tega dne je čutila to bolj kot kdaj prej. Letina je bila na splošno zelo slaba; oni, ki niso dovolj škropili, in to je bila večina manjših posestnikov in kočarjev, so pridelali komaj četrtino navadnega pridelka, ona pa bo dobila celo več kakor prejšnja leta. Če se ne bi bil pobrigal sodnik za njen vinograd, najbrž ne bi imeli kaj brati.

»Sosed Pulko, pojdite rajši po bučo vina, kaj bi obirali dobre ljudi!« S to odločno in pravo besedo je slednjič okrenila pogovor drugam.

Pulko je rade volje odšel po vino; takoj ko ga je izročil Jusovi, je napravil na uhelj svojega škafa novo, četrto zarezo, da ne bo zvečer pomote pri obračunavanju, ko bo dobil tri buče sladkega mošta za bučo svojega kislega vina. Vtem so prišli še trije ali štirje trgači. Zdaj jih je trgalo kakih petnajst, večinoma mladih ljudi. Bilo jih je kakor v velikem vinogradu pri Kopšetu ali tam čez pri Koresovi. Čeprav je sonce že zašlo in se je plazil mrak iz gozda pod vinogradom, se vendar ni nikomur mudilo, saj je trgatEV šla še prehitro od rok, ker je stalo trsje na redko in tudi polno ni bilo. Med petjem in šalami so prišli na sep, moški so bili že vsi vinjeni, a tudi ženske so vreščale, se smejale in krilile na široko v hladen jesenski zrak.

»Dobro ti je obrodil, Micka, prav po gosposko, zato moraš trgače tudi pošteno pogostiti,« ji je govoril Pulko, prinašal vino in pridno delal zareze.

Jusova je bila vsa iz sebe. Še nikoli ni bilo toliko ljudi pri njej. Vedela je, da so ji že pred leti po vseh gričih naokoli prerokovali, da bo prej ali slej prodano vse, kar ima, in bo morala kam za viničarko, kakor je bila,

preden je prišla na Jusovo. Gostila jih je, da bi čutili, da se njihova pre-rokovanja niso izpolnila.

»Tako, pridite na malo južino!« jih je povabila v koč, ko je Planjškova Gela odrezala poslednji grozd. »Pojužinali bomo, potem pa gremo prešat!«

Soba je bila tesna in mračna, stene tako odrte, da so še v mraku kazale preperete trame, tudi oprave je bilo malo in še ta je bila stara in polomljena, toda na mizi je bilo belega kruha, prekajene svinjine in spet polna buča vina.

»Saj sem rekel, vinograd ji je gosposko obrodil, a tudi pogostila nas bo po gosposko!« je zaklical Pulko in prvi sedel za mizo. Razvrstili so se po klopeh, okoli mize in peči, otroci pa so zlezli na peč ali ostali za vrati. Poleg štirih Mickinih, od katerih je bilo najstarejšemu devet let, najmlajšemu pa tri, jih je bilo še pet ali šest viničarskih in kočarskih. Požrešno so otepali velike kose belega kruha in hlastno prigrizovali meso. Tudi vina so dobili.

»Trgatev je samo enkrat v letu, naj ga poskusijo!« je pritrjeval stari viničar, držeč bučo najmlajšemu, ker ji sam ni bil kos.

Jusova je hodila med trgači kakor gospodinja velike, svetle hiše z obširnimi vinogradom in polnimi svinjaki in hlevi. Mesece in mesece se je samo pehala za košček trdega kruha, je sprejemala od gospodarjev težko prisluženi denar kot miloščino, je bila sužnja svoje krpe zemlje, zdaj pa je vendar gospodarica, ki lahko tudi daje, ki lahko s svojo darežljivostjo spravlja v zadrego celo premožnejše kočarje in pokaže predvsem viničarjem, da nekaj ima in zmore. »Le pijte in vzemite! Najejte se in napijte, da boste lahko gonili kamen!« je radodarno ponujala na vse strani.

»Ali boš res prešala pri gospodu?« jo je vprašal Pulko, ko so začeli moški vstajati izza mize. »Tri leta po vrsti si pri meni, pa je menda bilo kar dobro.«

»Micka, kar pri Pulku stisnimo! Nazadnje bi lahko sodnik obdržal mošt, da bi tako dobil plačano oranje, galico in prašiča,« jo je skušal pregovoriti še Svenšek, ki je zadnje čase zahajal k njej pogostejše kakor drugi.

Tega se Jusova sicer ni bala in je odločno zavrnila fanta, vendar ji Pul-kova ponudba ni bila neprijetna. Bolj kot kdaj se je zavedala, da že izza spomladi ni mogla ničesar storiti po svoji želji in volji. Še bolj zoprno ji je bilo, ko se je spomnila na sodnikovega viničarja, ki se res dela, kakor bi bil njen varuh. Gotovo bo pazil na vsako kapljico, komu jo bo dala. O tem je premišljevala, odkar ji je bil Dobnik namignil, da bo prešala pri njem; tudi se je na tihem že začela izgovarjati, češ da ne mara toliko nadlegovati gos-poda, ki je itak že preveč storil zanjo, skratka, porajal se ji je ugovor za ugovorom, in vsaka beseda, ki jo je kdo rekel zoper to, da bi peljali k sodniku, je krepila njeno samozavest.

Gost mrak je že ležal na vinogradu, ko so stopili iz koč. Od nekod se je glasilo petje trgačev, ki so najbrž kje na drugem griču pili likof, sicer se je napovedovala mirna noč.

Pulko se je prerinil k Jusovi. »Kako bomo napravili, ali k meni ali naj gremo po tega gosposkega viničarja in ga prosimo, naj odpre prešo in pride po grozdje?«

»Daj, pojdi po voz in zapelji k sebi! Navajeni smo tam, kaj bi se predstavljali!« se je končno odločila Jusova.

»Tako je prav!« je zaklical sosed in so pritrdili fantje, ki se tudi ne bi čutili pri sodniku tako proste.

Jusova je hodila kot omotična po preši, se pogovarjala s prešarji, jih silila z vinom in jim prinašala kruha in mesa, pa tudi ženske je zadrževala, ponujajoč jim jesti in piti. Bilo ji je, kakor da je nenadoma padlo z nje breme, ki jo je tlačilo zadnje mesece. Bolj in bolj se ji je zdelo, da zadnje čase res ni živela. Zjutraj je vstajala ob štirih in še prej, da je opravila do osmih svojo zemljo, potem pa odšla na delo, najčešče k Dobniku, po šestih popoldne je bila spet na domači njivici ali v svojem vinogradu. In koliko je bilo še dela in skrbi z otroki! Stradali res niso toliko kot prejšnja leta in otroci so nekoliko bolje oblečeni, a sicer se ni prav nič obrnilo na bolje. Na hiši je še vedno deset tisoč dinarjev dolga, skoraj toliko, kolikor je vredno posestvo. Kaj ji pomaga še takšna pridnost in tolikšno skoparjenje, če se ne more rešiti dolga! Izza spomladi res ni niti en dan živela kakor prej včasi, ko je delala in trpela teden, dva, a doživela tudi trenutke omame in pozabe. Ali nista tedaj dve noči odtehtali mesec dni odtrgovanja, pomanjkanja in težkega dela? Ali ni bolje enkrat se najesti in napiti in šest dni otepati nezabeljen fižol, kakor pa si ves teden pritrgovati?

Za hipe se je zatopila v take in podobne misli, nenadoma pa se je iztrgala iz njih in zaklicala prešarjem: »Pijte, fantje in možje, pijte, dobro mi je obrodilo!«

»Živio, Micka!« so ji vzklikali od vseh strani in dvigali bučo.

»Bog te živi! Sem res že mislil, da boš šla v samostan, ker si postala tako vzgledno delavna in zmerna! Ali še veš, kako je bilo včasi prijetno pri tebi?« je jecljal pijani Svenšek in jo objemal okoli zdravih prsi.

Jusova se je hrupno smejala, oči so ji gorele in kri ji je vrela.

Prešo je razsvetljevala slabotna luč. Ničesar ni bilo jasno videti, le buča, ki je romala iz roke v roko, se je svetila, da je nihče ni mogel zgrešiti. Fantom tudi niso ušli vroči pogledi Jusove in drugih žensk. Včasi je počilo v preši in drevo je zdrknilo niže, mošt je le še curljal v kad. Glavno delo je bilo kmalu opravljeno, še malo so zavrteli kamen in treba bo počakati dve, tri ure, da se popolnoma odteče, šele potem bodo znova prekopali in še enkrat stisnili.

»Znosimo mošt k meni pa počakajmo zgoraj na prekapanje!« je zaukazala Jusova in potegnila v temo nekaj žensk. Moški so vzeli škafe, jih nalili z moštom in jih v svitu trsk, ki so jih prižgale ženske, odnesli na glavah navkreber. Ker je bilo blatno, se jim je polzilo; pogosto je koga

zaneslo in mu pljusknilo mošta za vrat. Ženske so vreščale od smeha. Ko so vsi odšli, si je vzel Pulko poleg tistih dveh škafov, ki mu jih je Jusova dolgovala, še dva. Prešarji so se čez dolgo vrnil in odnesli še enkrat. Zdaj je šlo še teže in še več so razlili. A nihče se ni menil zaradi tega, niti Jusova; le nekoliko se je zdrznila, ko je ugotovila, da je mošta komaj pol polovnjaka. »Za tri, štiri škafe bomo gotovo še stisnili,« se je takoj potolažila in povabila ljudi v hišo. Medtem je bil nekdo prinesel harmoniko. Zaigral je divji ples, ki ni bil podoben ne polki in ne valčku. Pari so se zavrteli po tesni sobi, otroci, prav tako vinjeni kakor starejši, pa so se stisnili k peči ali se spravili nanjo.

»To je pravi likof, ne pa tak, kakor nam ga daje gospoda!« je vzkliknil ta in oni in globoko pogledal v bučo. Ker je bila kmalu prazna in ker so mošt pili le otroci in starejše ženske, je Jusova znova in znova pošiljala Pulka po vina. »V krnici imaš mošta, pa si ga vzemi za svojo kislico!«

Ker jim je ples še premalo dražil kri, je Jusova predlagala, naj bi se šli peričkat. Takoj so bili vsi za njen predlog, predvsem moški. Stari Fideršek, ki je komaj še kimal za mizo, je moral sesti na klop za peč, razširiti kolena in med njima nastaviti svoj pokvečeni klobuk.

»Kdo bo držal prvi?« je vprašal; stare in že skoraj ugasle oči so se mu vžgale. »No, ženske, katera si upa?«

Žarečih lic so se zbrali okoli njega, le starejše ženske so ostale pri mizi ali se skrivale za vrati. »Pa bom jaz!« je zaklicala Jusova, izzivajoče pogledala po fantih in stopila k Fideršku. Popravila si je krilo, se sklonila, skrila glavo v njegov klobuk, zadnjico pa napela proti onim, ki so stali naokoli.

»Poglejte, kakšno ima! To se bo udarilo!« se je zarežal Pulko in zamahnil z roko, vendar ni udaril. Toda Svenšek, ki je stal ob njem, je udaril s tako silo, da se je Jusova zazibala in je vztrepetala luč pod stropom.

S krohotom so trgači in prešarji dali duška svojemu odobravanju. Jusova se je bliskovito obrnila in se vsa rdeča v obraz ozrla okoli sebe. Nekaj trenutkov je iskala, nato pa pokazala na Pulka.

»Ne, Pulko ni bil! Drži še enkrat!« ji je v krohotu odgovorila soba. Zdaj so pristopile še one ženske, ki so stale prej ob strani, tudi otroci so se prerili v ospredje, da bi videli in slišali, kako bo pokalo. Počilo je res še nekajkrat, včasih kakor bi udaril z loparjem, dokler le ni ujela Pulka.

Njega so si privoščile predvsem ženske. Ker je bil mnogo bolj nespreten v ugibanju kakor Jusova, je moral držati še dalje časa, kar je vzbujalo še več veselja. Bil je suhljat in majhen dedec, po vsakem udarcu je vztrepetal po vsem telesu in jih rotiti, da ga udarjajo zdaj prenizko, zdaj previsoko, samo tam ne, kjer je treba.

»Le drži jo še, le!« so kričale ženske in druga drugo odrivale, da bi prišle večkrat na vrsto.

Dekleta pa so si privoščila fante. Vsaki je bilo v užitek, ko je sprožila močno desnico in jo prislonila na gladko in napeto zadnjico. Če fantje niso mogli takoj uganiti prave, so se divji zaganjali vanje in jih stiskali za prsi in grabili okoli bokov, kar je dekleta še bolj razvnelo.

Šele ko so bili vsi zasopljani in rdeči v obraz, so odnehali, govoreč še dolgo o tem, kako je ta tolkel in oni držal, vsakdo se je hvalil, da ga nič ne boli in bi držal še do jutra, čeprav ga je v resnici skelelo, da se je ne-prestano predsedaval. Žeja in lakota je bila tolikšna, da je moral Pulko spet po vina in je Jusova poslala Fiderškovo Aniko v dolino po kruha in klobas, ker sama ni imela ničesar več. Spet se je oglasila harmonika in soba se je zaprašila. Kri je bila dovolj razpaljena, nikomur ni bilo treba več meriti besed in ne zadrževati rok.

Preden so se odpravili spet na prešo, pa se je vrnila Anika prazna, povedala je, da Rožmarin ne da brez denarja. »Rekli so, da ste že preveč dolžni,« je dostavila Jusovi na uho.

Prešarji so seveda takoj planili na bogatega gostilničarja in trgovca, češ da noče nikomur pomagati, kdor mu ne proda mošta, ki ga kupuje pod ceno. Jusova sprva ni našla prave besede, le to je čutila, da se kaj takšnega ne sme zgoditi pričo toliko ljudi. Z vseh sosednjih gričev so prišli in takega likofa, kakršnega jim je pripravila ona, še nihče ni doživel pri kočarjih. Za hip se je sicer spomnila sodnikovih besed o tem, kako naj bi razdelila denar, ki ga bo dobila za mošt, a le toliko, da se je še laže odločila. »Dobro, pa ga bom prodala njemu, lačni vendar ne bomo! Anika, pojdi in povej mu, da lahko takoj pride in si ga izmeri. Že dolgo ni kupil kaj podobnega!«

»Prav imaš! Nocoj smo se lepo zbrali, grdo bi bilo, da bi se kar tako raztepli,« ji je pritrdil nekdo.

Anika se je vrnila v dolino, moški pa so odkolovratili na prešo k Pulku, le Svenšek je ostal z Jusovo, prigovarjajoč ji tako dolgo, dokler se nista izgubila nekam pod vinograd.

Čez dolgo so prešarji prinesli še en škaf mošta, kmalu potem se je vrnila Jusova s Svenškom, nekoliko pozneje še neki drugi par. Nihče ni vprašal, čemu ni bilo več mošta, Pulko je prinesel vina, posedli so po klopeh in začeli peti.

Iz pijanih grl se je oglasila najprej pobožna pesem:

»Češčena si, Marija, je angeljski glas,
ko bo zadnja ura bila,
prid', Mati Ti, po nas!«

Ženskam in dekletom so se zaripla lica nezavedno omilila, ko jim je prišla sveta beseda preko vlažnih ustnic, moški pa so peli, ne misleč na besede. Hreščeči glasovi so se zaletavali ob nekaj zaprašenih svetih

podob, se odbijali od preperelega križa v kotu nad mizo in butali skozi priprta vrata v temno vežo, da bi se sprostili v noč, ki je ležala nad spokojnimi griči.

Sredi največjega hrupa je prišel Rožmarinov pomočnik. Najprej so mu ponudili piti, šele potem ga je Jusova odpeljala v klet. Vse je drlo za njima. Dolgo so se prepirali, ali ga je sto petdeset ali sto šestdeset litrov, ko so se zedinili, pa so se uprli ceni.

»Dinar pet in sedemdeset za takšen mošt? Ali si znorel, Koren?« mu je zagrozil Svenšek in bi ga bil pri priči mahnil, da se ni pomočnik pravočasno umaknil.

»V mestu ga lahko prodam po tri in pol,« se je upirala Jusova, vendar ni prav vedela, kdo ji je bil prav za prav toliko obljubil.

»Karnik plačuje po dva in pol, Kopše celo po krono manj kot po tri!« je vedel povedati nekdo drugi.

Vinski prekupčevalec se je zvijal na vse strani, češ da ga dobi za pol-drugi dinar, kolikor hoče, da ga bo na vagone, še na kolenih ga bodo ponujali, odpravil se je celo iz kleti, vendar se je ponovno vrnil in končno pristal na dva dinarja pet in dvajset. Obljubil je Jusovi sto dinarjev takoj na roko, ostalo pa, ko bo prišla v trgovino in bodo pogledali v knjige. Ker ni zaupal kočarici, so morali sod takoj spraviti v klet k Pulkmu, šele potem je dobila stotak. Ko ga je vzela v roke, se je spomnila na tisočak, o katerem ji je bil govoril Dobnik. Zaječala je od nečesa, kar pa ni bilo ne groza in ne zmagoslavje. Vse v njej pa je zahtevalo, da raztrga vezi, s katerimi jo je zvezal sodnik. Domislila se je prašiča. Pokazal se ji je sicer še majhen, toda lepo okrogel.

V hipu je zmečkala stotak, si ga potisnila v nadržja in zaklicala na ves glas: »Naj ima Rožmarin svoje suhe klobase in plesnivo meso! Saj imam vendar prašiča! Fideršek, vi hodite kolinit, vzemite si močnega fanta, pa potegnite prašiča iz hleva in ga zakoljite! Ti, Anika, pa pojdi in zakuri v peč! Napravili si bomo juhe in pečenke, da ne bomo pili na lačne želodce!«

Njene nenavadne besede so v hipu napolnile siromašno in po trohnobi zaudarjajočo sobo, prešarji in trgači so zazijali, a po prvem zavzetju so zaklicali kakor en glas: »Pa pojdi, Fideršek, saj ji bo sodnik dal drugega!«

Ko je prva zora začela prevladovati nad slabotno svetlobo zakajene petrolejke, je prinesla Jusova v veliki skledi vroče svinjske juhe. Mnogi so že pospali po klopih in kotih, nekaj fantov pa se je z dekleti zavleklo nekam za kočo. Precej časa je minilo, preden se je zbrala vsa družba in je Jusova zbudila tudi otroke ter jih spravila k mizi. Juha se je močno kadila in še bolj slepela luč, otroci so kakor v sanjah zajemali iz velike sklede in delali po mizi mokro pot do sebe. Vsem je teknilo. Sprva ni mogel nihče

niti spregovoriti, juha je bila tako dobra, kakršne že dolgo niso jedli. Potem je prišlo na mizo pečeno meso. Pulko je prinesel vina; prvo bučo je dal iz svojega, kakor je rekel, za vsako naslednjo pa je morala Jusova plačati kovača.

Ko se je popolnoma zdanilo in se je od nekod preko gričev oglasila jutranjica, so bili prešarji in trgači siti, začeli so znova piti, plesati, peti in vpiti. Nekateri so se izgubili domov šele sredi dopoldneva, ko so se spomnili, da je nedelja in bo treba k maši, drugi so ostali do večera in še preko noči...

V torek popoldne je prišel Dobnik. Nejevoljen se je bližal sosedini koči. Vso nedeljo jo je zaman čakal. Pripravljaj je besede, s katerimi ji bo povedal, da to ni bilo prav, in jo bo takoj napotil v mesto. Nalašč zaradi tega je prišel.

Še bolj se je vznevoljil, ko je zagledal sosedo na pragu; sedela je s prekrižanimi rokami na prsih in topo strmela nekam predse. V tem času bi vendar lahko šla kam na delo, si je rekel, doma nima nikakega opravka. Naglo se ji je približal.

Šele v zadnjem trenutku ga je opazila.

»Gospod,« je skoraj zaječala, se naglo dvignila in ga kakor prej nekoč prijala za roko, da bi jo poljubila.

Dobnik jo je naglo umaknil. »Soseda?« Tedaj ji je pogledal v motne oči in opazil njeno povaljano obleko in truden, top obraz. Obšla ga je temna slutnja.

»Kaj je z vami?«

Jusova se je onemoglo nasmehnila.

»Nič ni, prav nič, gospod sodnik.« V njenih besedah ni bilo ne zadrege ne obžalovanja.

»Zakaj niste prinesli mošta? Po tri pet in sedemdeset vam ga bom najbrž plačal. Takoj zdaj boste odšli doli, jutri pa ga bomo odpeljali!«

»Ni treba, gospod, sem ga že prodala,« je kočarica povedala čez čas skozi onemogel smeh.

»Komu?«

»Rožmarinu. Mi je že plačal. Tu imate petdeset dinarjev za prašiča, drugo, kar ste mi dali, bom odslužila z delom. Ničesar vam ne bom ostala dolžna. Gospod, dobri ste bili z mano.« Ob sodnikovih presenečenih in užaloščenih pogledih se je zganilo nekaj v njej, da je morala nadaljevati. »Ni ga bilo polovnjak, komaj polovico, Rožmarinu sem bila dolžna, ostal mi je le tale petdesetak, náte ga! Posojilnica pa naj čaka!«

»Kaj pravite?« Dobnik ni našel pravih besed, da bi izrazil svojo grozo. »Če ne boste plačali obresti, vam bodo še to jesen prodali hišo!«

»Če je takšna volja božja, naj jo prodado!« je odvrnila Jusova vdano in še enkrat pomolila proti sodniku dlan s petimi kovači.

Dobnik je odločno zavrnil denar, vprašal še nekaj, ker pa ni dobil pravega odgovora, se je odtrgal od kočarice in brez besede nadaljeval pot do svoje zidanice. Tam je zvedel vse.

»Viničarska je,« je zaključil njegov stari viničar. »Dobra delavka, a slaba gospodinja. Rekel sem vam, gospod, da ne bo šlo! Zdaj vidite, da sem imel prav!«

Viničar je še govoril, a Dobnik ga ni več poslušal. S težkimi koraki se je napotil vrh svojega vinograda. Bil je siv in meglen popoldan. Vlažna megla je ležala na obranih vinogradih in jemala njim kakor tudi gozdovom njihove žive jesenske barve, zavijajoč jih v svojo neprijazno sivino. Iz nje so se svetile le gosposke zidanice in hiše redkih večjih posestnikov, viničarije in kočarske bajte pa so tonile v njej.

Še bolj mračen kakor nebo nad njim se je Dobnik čez dolgo spustil v blaten klanec.

MOŽA IZ LEGIJE

TONE ŠIFRER

Inženir Vinko Bajda:

Klementa Gladnika sem zadnjič videl pred dobrim letom in mislim, da sva se za zmerom razšla; ne bi hotel več srečati ne njega ne njegove žene Stojane; marsikatero težko uro sem preživel zaradi nje.

Sicer sva bila s Klementom tako rekoč mladostna prijatelja, neštetokrat sva skupaj popivala, pomagala drug drugemu pri dekletih, se pozneje zgubljala v labirintih življenja, se vedno znova srečavala ter že v prvih minutah govorila, kakor da sva se ločila pred dvema dnevoma. Priznati moram, da je ta lastnost precej redka, zakaj mnogokrat že po kratki ločitvi s prijatelji začutiš, da leži med njimi in teboj razpoka, o kateri ne veš, ali se bo poglobila v prepad ali se bo zasula.

Pri Klementu kaj takega nisem občutil niti tedaj, ko ga maja 1939. leta nisem našel na kolodvoru glavnega mesta Bosanske Krajine. Prej sva si pisala več pisem, dogovorila sva se za dan in uro, kdaj bom prišel merit zvezno železnico. Obljubil je, da me bo čakal. Nikoli prej nisem bil tu, kjer je Klement živel že nekaj let; nerodno mi je bilo, ker sem se tako čudno oziral okoli sebe. Vem, da sem z nekakim vzvišenim nasmehom (prikrival je lahno razočaranje in jezo nad prijateljem) gledal po ljudeh, ki so prihajali s kolodvora naravnost na glavno ulico. Razhajali so se, klicali drug drugemu prijazne besede ter radovedno pogledovali name in na moje kovčge, ki jih je navezoval razcapan postrežček na zmedeno vrv.